

УДК 130.2:001.8:316.774(045)

Т.В. Мерцій

ІНТЕРАКЦІЯ КУЛЬТУР В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВАНавчально-науковий Гуманітарний інститут
Національного авіаційного університету*Анотація.* У статті досліджуються особливості формування взаємодії культур в умовах інформатизації суспільства.**Ключові слова:** інтеракція, взаємодія культур, інформатизація суспільства.**Вступ**

Соціальна реальність XXI століття, суперечливість і багатоплановість різних її соціальних процесів продукують нове теоретичне осмислення змін, що відбуваються в сучасному суспільстві. Розвиток інформаційних технологій суттєво впливає на всі сторони суспільного життя і призводить до створення суспільства нового типу, яке сучасні теоретики називають інформаційним. Інформатизація суспільства проявляється в тому, що соціальні процеси, які відбуваються в одній частині світу, так чи інакше впливають на соціальні процеси в іншій частині. Як зазначає Л. Сатарова відбувається стиснення простору, час спресовується, географічні та міжнародні кордони стають більше прозорішими та легко здоланими[1]. З одного боку, явище інформатизації суспільства призводить до зміни існуючих форм інтеракції культур та сприяє руйнуванню звичних для цього середовища комунікативних зв'язків. А з іншого – тим самим збільшує зростання різноманітності способів взаємодій, що змінюють спосіб і якість життя суб'єкта культури, сприяє розвитку комп'ютерних технологій, інтенсивності міжкультурних обмінів та міжнаціональних контактів. Це, у свою чергу, актуалізує проблему інтеракції культур в інформаційному суспільстві.

Постановка завдання

Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування взаємодії культур в умовах інформатизації суспільства. Авторка зосереджує увагу на особливостях трансформації інтеракції культур як соціальної взаємодії в інформаційну добу.

Аналіз досліджень і публікацій

Концепція інтеракція культур виникла як логічний розвиток попередніх теоретичних форм рефлексії людського спілкування, проблеми, яка є постійним супутником соціальної філософської теорії протягом усієї історії її існування.

У змістовно-термінологічному сенсі поняття «інтеракція» перебуває в одному ряду з близькими за змістом поняттями «взаємодія», «людські стосунки», «взаємовплив» тощо. В цьому розумінні різні аспекти людських зв'язків аналізувалися в творах таких класиків західної соціальної філософії, як Дж. Локк, Т.Гоббс, Ф.Гегель, К.Маркс, Е.Дюркгейм, М.Вебер, З.Фрейд.

На початку 40-х років двадцятого століття проблема інтеракції розглядається в розрізі комунікації. Найбільш яскраво дослідження гуманістичного аспекту проблеми комунікації репрезентовані в працях таких відомих західних філософів XX століття, як М.Бубер, Ю.Габермас, Г.-Г.Гадамер, М.Гайдеггер, Е.Гуссерль, А.Камю, Г.Маркузе, Е.Муньє, Х.Ортега-

і-Гасет, М.Рідель, Ж.-П.Сартр, Е.Фромм, М.Фуко, К.Хорні, В.Хьосле, К.Ясперс тощо.

Новітня «комунікативна філософія» ініціює проблематику «узгодження» процесів формування глобального «вселюдського» життєвого простору з процесами розвитку локальних культур, національного ренесансу. Характерною рисою нових методологічних новацій є орієнтованість на морально-ціннісний підхід до соціуму із застосуванням принципу етнічної визначеності соціокультурних феноменів.

Вагомими в розкритті морального аспекту людської комунікації є праці таких російських філософів двадцятого століття, як М.Бердяєв, В.Вернадський, Б.Вишеславцев, В.Соловйов, Л.Шестов, С.Франк, та роботи таких філософів сучасності, як Б.Богомолов, В.Добренєков, В.Налімов, А.Назарчук тощо.

Важливе значення аналізу філософських концепцій комунікації приділяється в працях сучасних українських філософів: Г.Горак, В.Горського, Л.Дротянко, С.Кримського, В.Ляха, М.Мокляка, В.Малахова, Л.Ситниченко, В.Шинкорука тощо. Проте, поз-за увагою багатьох дослідників залишилась проблема дослідження інтеракції культур в умовах інформатизації суспільства.

Основна частина

Протягом багатьох тисячоліть розвитку філософського та суспільствознавчого знання поступово формувалися різні підходи до феномену інтеракції. Одним із центральних при цьому став соціально-філософський підхід, який істотно відрізняється від спеціально-наукового тим, що не обмежується отождоженням інтеракції із взаємодією, розмовою, діалогом, «обміном думками» тощо, а розглядає його в структурі інформаційного процесу. До осмислення цієї проблеми та її продуктивного вирішення філософів та науковців інших галузей спонукає постійна загроза існуванню людства, яка зумовлена, перш за все, соціальними вибухами, революціями й війнами.

Феномен інтеракції культур в умовах інформатизації суспільства припускає його інтерпретацію в широкому соціокультурному контексті. На думку В.Межуєва, інформатизація в зрізі культурних запитів – це процес, що пов'язує країни і народи відносинами, при яких люди, незалежно від свого національного походження або місця проживання, мають рівний доступ до надбання світової культури та рівні умови для духовного розвитку[2]. В такому випадку інтеракція культур виступає процесом взаємного обміну цінностями, ціннісними установками, що відбувається в ході діалогу культур між різними її суб'єктами. Явище взаємодії культур характеризує життя сучасного інформатизованого суспільства. Активізується необхідність визначення домінуючих факторів у сучасній інформатизованій системі, що, в свою чергу, потре-

бує досконального вивчення механізмів організації комунікативного обміну в умовах глобалізації та швидкому розвитку інформаційних технологій.

Розглянемо поняття «інтерація культур». У більш широкому значенні інтерація культур — це динамічна взаємодія і співвідношення між двома чи більше змінними, коли величина однієї змінної впливає на величину інших змінних. У більш вузькому значенні — це система зв'язків і взаємодій між індивідами, соціальними групами різних культур. У такому випадку інтерація культур виступає як система зв'язків і взаємодій між учасниками однієї культурної групи, між членами двох і більше культур. Це спільна діяльність представників різних культур, їхня взаємодія.

Інтерація сприяє розвитку взаємодії культур і виявленню їхнього характеру, відіграючи формуючу роль у культурі, де синтез одних груп, які утворюють систему зв'язків, призводить до: а) розвитку культурних груп; б) поглинання одних культурних груп іншими; в) зміни характеру культури та її груп. Одні культури групи, схильні до активності, намагаються взаємодіяти і впливати на інші. Як засвідчують дослідники, помилкою було б протиставляти культури чи говорити про абсолютну ізольованість їх одна від одної, адже вони взаємодіють між собою. Одним із таких каналів міжкультурного зв'язку є мова.

Вивчаючи мову, ми знайомимося з культурою, її традиціями, звичаями, цінностями. Культура — це середовище, в рамках якого люди взаємодіють, пізнають себе та будують відносини із зовнішнім світом. Як слушно зазначає К. Герц, культура — це засіб, за допомогою якого люди «спілкуються, забезпечуючи зв'язок часу, і розвивають свої знання у розумінні свого ставлення до життя. Культура має безліч понять, у межах яких люди інтерпретують свій досвід і спрямовують свої вчинки» [3, с.57]. Оскільки в культурі відтворюється і транспонується сукупний духовний досвід людей, інтерація стає універсальною, необхідною умовою існування культурної спільноти. Феномен інтерації пронизує всю культуру, виступає її структурою, охоплює як внутрішні взаємозв'язки, так і зовнішні. Саме на основі одночасного процесу єдності-відокремлення можливою є людська культура, починаючи з інтерації як основної структури індивідуальної свідомості і закінчуючи комунікацією між культурами і єднанням їх в інтегральному понятті загальнолюдської культури. Як структурний компонент культури інтерація пов'язує воєдино і горизонтальні зв'язки, і вертикальні зв'язки між соціальними суб'єктами. У цьому плані можна стверджувати, що остання в культурі є «буття в культурі», або іншими словами, інтерація — умова і спосіб існування культури.

Однак учасники міжнародних контактів зіштовхуються з безліччю перешкод у процесі адаптації до різних культур, що знижує ефективність реалізації міжнародних проектів, яких сьогодні стає все більше. Зміна в системі інтерації є джерелом розвитку культури, зміст та основні механізми якої визначаються способами зберігання та передачі соціального коду поведінки, спілкування, діяльності. А розвиток культури постає і як вироблення нових смислів і значень, що регулюють діяльність, поведінку і спіл-

кування людей, і як формування кодових систем, що закріплюють ці смисли і значення.

Ці взаємини різних культур, позначають обмін між двома і більше культурами та продуктами їхньої діяльності, який здійснюється в різних формах. Цей обмін може відбуватися як у політиці, так і в міжособистісному спілкуванні людей, в побуті, сім'ї, неформальних контактах. Отже, інтерація характеризується багатоаспектністю та охоплює різні сторони даного процесу, не тільки лінгвістичні, а й соціокультурні основи взаємодії культур. Її багатосторонній характер визначає комплексність проблем вивчення міжкультурної взаємодії.

Оновлення науково-технічної сфери соціокультурного простору, впровадження в повсякденне життя нових технологій, перш за все комп'ютерно-інформаційних, призводять до зміни існуючих форм соціальної взаємодії та сприяють руйнуванню звичних інтераційних зв'язків. Під час інтерації учасники взаємодії не лише надсилають інформацію, а й постійно її приймають, тобто здійснюють зворотній зв'язок. Інтерація культур передбачає не тільки обмін досягненнями матеріальної і духовної культури країн і народів у галузі виробництва, торгівлі, науки, мистецтва, інтерація культур реалізується у вигляді взаємодії етносів у різних галузях. Тобто зворотній зв'язок виступає свого роду мовленням співрозмовників. Посилюється протистояння традицій та інновацій, поглиблюється розриви між культурами, змінюється ієрархія цінностей та пріоритетів у масовій свідомості, трансформуються норми та моделі поведінки, практик і технологій інтераційних процесів. Стрімка зміна ціннісних орієнтирів сучасного інформатизованого суспільства ускладнює процес організації структури взаємодії, призводить до збоїв у роботі соціальних комунікацій. На місце колишніх практик взаємодії культур приходять нові зразки і норми соціальної поведінки, пов'язані зі стрімким розповсюдженням нових засобів та передачі інформації. Отже, інтерація культур — динамічна взаємодія і співвідношення між двома чи більше змінними, коли величина однієї змінної впливає на величину інших змінних.

Інформаційно-комунікаційні технології так чи інакше впливають на національні, культурні та етнічні відмінності, створюючи всезагальну символічність, яка виступає у мові. Вони втягують людську спільноту в єдиний глобальний інформаційно-комунікативний простір, здійснюючи значний вплив на сучасну культуру, особливо на такі її властивості, як інтерактивність та індивідуалізм. Однак практика показує, що потенціал засобів комунікації культури не завжди забезпечує нові структури соціальної комунікації. Незважаючи на досить широкі можливості мережевих комунікацій, у більшості суспільств їх використовують досить обмежено. У новій інформаційній культурі так само, як і в будь-якому соціальному організмі, виділяють власні страти, що стають потенційними виробниками та споживачами цієї продукції.

По-перше, у віртуальних спільнотах спостерігаємо зародження двох дуже різних популяцій: «меншості мешканців електронного села», «першопоселенців електронного пограниччя» і «бродячого на-

товпу», для яких випадкові заходження в Мережу є рівнозначними дослідженням «декількох, хоч і ефемерних існувань». І якщо для перших специфічна мова комп'ютерної комунікації виступає як новий засіб, який припускає неформальність, спонтанність і анонімність та стимулює нову форму «оральності», виражену електронним текстом, то для інших, наприклад, e-mail являє собою реванш писемності, повернення до типографського мислення і відновлення раціонального дискурсу.

По-друге, М. Кастельс схильний вважати комп'ютерну комунікацію як таку, що належить тільки освіченій та економічно забезпеченій частині населення найбільш розвинених країн. Ця елітарна частина суспільства (дослідник називає її «ті, що взаємодіють») виявляє здатність обирати свої мультиспрямовані ланцюги комунікації; глибокий інтерес до використання мультимедіа для доступу до інформації, політичної діяльності та освіти. Подібні еліти утворюють власну спільноту, формуючи символічно замкнені громади і визначаючи своє співтовариство як просторово обмежену міжособистісну мережеву субкультуру. М. Кастельс пропонує гіпотезу, згідно з якою простір інформаційних потоків складають утворені елітою персональні мікромережі, звідки за допомогою глобальної безлічі взаємодій у просторі потоків її інтереси передаються у функціональні макромережі [5, с. 267]. Отже, культура інформаційного простору спрямована на уніфікацію символічного оточення, омогенізацію стилю життя та нівелювання культурних меж.

Взаємодія представників таких товариств, які задалегідь здійснили варіанти вибору своєї взаємодії, має вигляд міжособистісного спілкування, що можливе завдяки електронній пошті, електронним повідомленням, а також більш витонченим формам взаємодії – різноманітним відеоіграм, спортивним матчам. Характерно, що ті соціальні верстви, які залишаються основними носіями національних культур, через світ масових комунікацій і масову культуру аналогічно уніфікуються. Однак, на відміну від світової інформаційної еліти, що усвідомлено прагне до самоізоляції і гомогенності, друга частина суспільства змушена приймати ці стратегії уніфікації через споживання універсальної продукції, зокрема й культурної, а також за допомогою залучення до нових комунікаційних технологій. Отже, соціальну основу культури в інформаційній системі складає та частина, яка підпорядковується певним типам взаємодій та яка має можливість вибору між різними типами культури.

Новий глобальний вимір культур побудовується в широкому просторі ціннісної комунікації, наповнюючи новим змістом сам процес інформатизації суспільства. Це «інтеракція культур», характерними ознаками якої стають тенденції взаємодоповнюва-

ності і взаємопроникнення, що визначають формування інших різних ліній, нових локальностей і нового різноманіття життєвих практик. Цінності культури задають напрямок, характер, зміст та інтенсивність суспільних перетворень, тому усвідомлення локального як аспекту глобального в інтеракції культур дозволяє зменшити, уніфікувати тенденції інформатизації суспільства.

Загалом для подолання перешкод у процесі взаємодії культур потрібно не тільки формування толерантності, в основу якої входить визнання прав іншої людини, сприйняття представника іншої культури як представника своєї власної, шанобливе ставлення до думки партнера по комунікації. А також і розвиток таких якостей особистості, як готовність не перебільшувати недоліки співрозмовника, здатність угадувати реакцію співрозмовника, бажання почути і бути почутим. Ефективна взаємодія культур не може виникнути сама по собі, їй необхідно цілеспрямовано вчитися, долаючи різного гатунку міжкультурні невідповідності.

Висновок

В умовах інформатизації суспільства проблема інтеракції культур є центральною. Це пов'язано не стільки з міграційними потоками, скільки взагалі з інтенсифікацією інформаційно-комунікативного простору. Інформатизація сприяє динамічному розвитку міжкультурних контактів товариств, соціальних груп та індивідів, створенню нових соціокультурних утворень. Практичні потреби взаємодії культур задають напрямки нових теоретичних пошуків, призводять до переосмислення традиційних ідей і виявляють гостру необхідність у відповідній науковій парадигмі, що базується на евристичних можливостях інтеракції та культури.

Отже, інтеракція культур виступає як соціокультурний процес, процес взаємодії її представників між собою всередині однієї культурної групи, між представниками інших культурних груп, характеризуючи життя сучасного інформатизованого суспільства.

Список літератури:

1. Сатарова Л.Х. Проблемы взаимодействия культур в эпоху глобализации // Гуманитарные научные исследования. 2013. № 4.
2. Межуев В.М. Культура в контексте модернизации и глобализации / В.М.Межуев// Теоретическая культурология.- М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, РИК 2005.- С.317.
3. Алейник М. А. Молодежные субкультуры и их роль в жизни общества // Культурная доминанта в условиях глобализации мира. – Ростов н/Д., 2006. – С. 134-135.
4. Луман Н. Медиа коммуникации. Пер. с нем / А. Глухов, О. Никифоров. – М.: Логос, 2005. – 280 с.
5. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

Т. Мерший

ИНТЕРАКЦИЯ КУЛЬТУР В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Учебно-научный Гуманитарный институт Национального авиационного университета

В статье исследуются особенности формирования взаимодействия культур в условиях информатизации общества.

Ключевые слова: интеракция, взаимодействие культур, информатизация общества.

T. Mershchii

INTERACTION CROPS IN THE INFORMATION SOCIETY

Educational and Research Institute of Humanities of the National Aviation University

The article examines especially the formation of cultural interaction in terms of information society.

Keywords: interaction, interaction of cultures, information society.